

(Przed)szkolne spotkania z lekturą

NR 3347

(Przed)szkolne spotkania z lekturą

Redakcja naukowa
Bernadeta Niesporek-Szamburska
Małgorzata Wójcik-Dudek
przy współpracy
Aleksandry Zok-Smoły

Redaktor serii: Dydaktyka Języka i Literatury Polskiej
Ewa Jaskółowa

Recenzent
Małgorzata Latoch-Zielińska

Spis treści

Wstęp	9
-----------------	---

Od przedszkolaka do czytelnika

<i>Ryszard Waksmund</i> : Kanon i reszta. O pierwszych powojennych antologiach literatury dla dzieci	15
<i>Grażyna Lewandowicz-Nosal</i> : „Dekalog dobieracza”, czyli jak dobierać książkę dla dzieci. O spisach i poradnikach lekturowych	29
<i>Alicja Ungeheuer-Gołąb</i> : Małe dziecko i literatura, czyli o tym, jak cała Polska czyta dzieciom nie wiadomo co	41
<i>Jerzy Kaniewski</i> : Zrozumieć tekst czy zrozumieć siebie i świat? O narracyjnej koncepcji lektury w szkole podstawowej	53
<i>Iwona Morawska</i> : <i>Czym skorupka za młodu nasiąknie...</i> , czyli o roli „wczesnych” doświadczeń lekturowych	67
<i>Małgorzata Wójcik-Dudek</i> : Dzieci i książki w Bibliotece Shoah	81
<i>Aleksandra Zok-Smoła</i> : <i>Wielka księga. Czytam sobie</i> . O języku tekstów dla debiutujących czytelników	97

Szkoła czytania

<i>Katarína Dudová</i> : Šlabikár ako „vstupná brána“ do sveta výchovy i vzdelávania dieťaťa. Východiskové didaktické metódy a zásady — 1	111
<i>Renáta Hlavatá</i> : Šlabikár ako „vstupná brána“ do sveta výchovy i vzdelávania dieťaťa — 2	123
<i>Zofia Adamezykova</i> : Poezja w edukacji wczesnoszkolnej	135
<i>Bożena Olszewska</i> : <i>Oto Polska właśnie...</i> Wiersze o ojczyźnie w edukacji dziecka w wieku wczesnoszkolnym	147

<i>Krystyna Heska-Kwaśniewicz</i> : Książdź Józef Tischner — propozycja nie tylko dla katechetów	163
<i>Marta Bolińska</i> : Werbalizacja czy (i) wizualizacja, czyli o znaczeniu lektury w świetle nowej podstawy programowej	179
<i>Paweł Sporek</i> : Gdy trzeba szybko dorastać... <i>Most do Terabithii</i> Katherine Paterson w szkole podstawowej	193
<i>Katarzyna Kotaba</i> : Odbicie rzeczywistości stanu wojennego. Z lekcji historii na karty <i>Władcy Lewawu</i> Doroty Terakowskiej	207
<i>Agnieszka Sochał</i> : Segregacja rasowa, deportacja, Holocaust, <i>Anschluss</i> jako tematy literatury dla dzieci i młodzieży	219
<i>Katarzyna Grudzińska</i> : Dydaktyczny aspekt elementów ekfrastycznych w wybranych powieściach Małgorzaty Musierowicz	231

(Nie)baśniowe światy

<i>Alicja Baluch</i> : O wychowaniu dla literatury i nauce lektury (na podstawie baśni o Czerwonym Kapturku)	247
<i>Krystyna Zabawa</i> : Polska arcybaśń w przedszkolu i edukacji wczesnoszkolnej. Jak ocalić dla dzieci XXI wieku baśń <i>O krasnoludkach i sierotce Marysi</i> Marii Konopnickiej?	267
<i>Katarzyna Slany</i> : Sen i fantazmat na przykładzie <i>Alicji w Krainie Czarów</i> Lewisa Carrolla	279
<i>Anna Czabanowska-Wróbel</i> : Książki dla dzieci i dorosłych. Przypadek Doroty Masłowskiej	293
<i>Marta Rusek</i> : W poszukiwaniu baśni o współczesności — <i>Wroniec</i> Jacka Dukaja i <i>Jak zostałam wiedźmą</i> Doroty Masłowskiej	303
<i>Iwona Gralewicz-Wolny</i> : „Tę książkę wymyślił pies”. <i>Ferdynand Wspomniały</i> Ludwika Jerzego Kerna jako lektura ekokrytyczna	315
<i>Beata Mytych-Forajter</i> : <i>Doktor Dolittle i jego zwierzęta</i> — lektura ekokrytyczna	325
<i>Anita Wolanin</i> : Literatura <i>fantasy</i> a kanon lektur szkolnych	335
<i>Lidia Urbańczyk, Olaf Pajęczkowski</i> : Między grozą a komizmem. Potwór bohaterem opowieści dla dzieci	349

Półka z książkami

<i>Zofia Budrewicz</i> : Zofii Żurakowskiej włóczęga „po świecie jasnym” (<i>Pójdziemy w świat</i>)	365
<i>Jolanta Ługowska</i> : Jak i z czego zrobione są opowieści o Elfie Marcina Pałasza	381
<i>Anna Nosek</i> : Problemy i potrzeby dzieci w twórczości Małgorzaty Szyszko-Kondej	395

<i>Wanda Matras-Mastalerz</i> : Odpowiedź literatury na współczesne zagrożenia bezpieczeństwa i zdrowia dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym	407
<i>Ilona Witkowska</i> : <i>Bardzo żeśmy się zdziwili</i> – stylizacja na potoczność w polskim przekładzie cyklu opowiadań o przygodach Mikołajka . . .	423
<i>Bernadeta Niesporek-Szamburska</i> : <i>Jak przeklinać...</i> , czyli o emocjach w literaturze dla dzieci	439
<i>Lucyna Sadzikowska</i> : Nowe propozycje lekturowe. Powieść detektywistyczna w szkole podstawowej – o wybranych książkach słów kilka...	451
<i>Dorota Michułka</i> : Lenin dla maluczkich	461
<i>Diana Jagodzińska</i> : Szerzenie świadomości prawnej wśród najmłodszych na podstawie książki <i>Dzieciom wyjawię, co piszczy... w prawie</i> Krystyny Sapięhy	477

(Nie) tylko słowo

<i>Beata Gromadzka</i> : Między logosferą, ikonosferą a audiosferą. Franciszki i Stefana Themersonów fenomen twórczości dla dzieci	491
<i>Ewa Ogłóza</i> : O kilku dawnych (z lat 60.) książkach z ilustracjami Józefa Wilkonia	505
<i>Oliwia Brzeźniak</i> : Postmodernizm w literaturze dla najmłodszych – książki autorstwa Hervé Tulleta	519
<i>Anna Podemska-Kałuża</i> : Klasyczna baśń w perspektywie edukacji wielozmysłowej. Film z audiodeskrypcją jako nowa propozycja lektury <i>Lnu</i> Hansa Christiana Andersena	529
<i>Marta Woszczak</i> : Gzas się zatrzymał? Lektury zagubione między XX a XXI wiekiem	541
<i>Małgorzata Pietrzak</i> : Przydatność lektury (przed)szkolnej w budowaniu fonicznej wrażliwości czytelnika i słuchacza. Problemy bibliotekarzy . . .	553
Noty o Autorach	563

Wstęp

Twierdzenie, że świat jest tekstem do przeczytania, stanowi obrazową, choć już nieco wyeksploatowaną metaforę. Jednak w kontekście edukacji humanistycznej nadal pozostaje ona idealistycznym założeniem, miejmy nadzieję, że skutecznie realizowanym w wyniku wprowadzenia reformy podstawy programowej czy przyjęcia nowej formuły matury. To oczywiste, że czytanie zostało poddane różnorodnym procedurom wypracowanym przez instytucje systemu, nazywanego edukacją. Takie instytucjonalne, bo szkolne i egzaminacyjne, czytanie może zarówno stanowić zagrożenie wolności lektury, jak i dawać szansę czytelnikowi na zdobycie języka pozwalającego na dotarcie do przestrzeni dotychczas nie tylko nieznanych, ale nawet niepomysłanych. Aby jednak wyzwolić w czytelniku potrzebę podróży w lekturze i z lekturą, należy najpierw zadbać o atrakcyjność pierwszych spotkań dziecka z książką, podczas których tak łatwo przecież o zniechęcenie, znudzenie czy wręcz strach. A literatura, jeśli w ogóle powinna onieśmielać, to wyłącznie swoim pięknem. Dlatego tak szczególnie istotny wydaje się dobór tekstów uwzględniający potrzeby młodych odbiorców. Zawartość księgozbioru niedorosłego czytelnika gromadzonego przecież dzięki zgodzie rodzica, opiekuna czy nauczyciela stanowi najlepszy sprawdzian z demokracji czytania: w jakim stopniu młody człowiek decyduje o tytułach w swojej biblioteczce czy o książkach wypożyczanych z biblioteki, a w jakim ten wybór jest podyktowany sentymentem, gustem czy w końcu przyzwyczajeniami dorosłych.

Wydaje się, że wszystkie te ledwie naszkicowane tu zagadnienia doczekały się szerszego ujęcia w niniejszej publikacji. Autorzy tekstów, znawcy literatury dla dzieci i młodzieży, krytycy literaccy, dydaktycy, pedagodzy, bibliotekoznawcy i nauczyciele podjęli próbę rozpisania na różnorodne głosy niesłychanie pojemnego hasła — *(Przed)szkolne spotkania*

z lekturą. Taka polifoniczność jest rezultatem rozmaitych podejść, żeby nie powiedzieć: „czytań”, frazy zaproponowanej przez redaktorki tomu. I tak, przedrostek „przed-” prowokował do przyjęcia perspektywy pedagogicznej, tej związanej z wychowaniem przedszkolnym i wczesnoszkolnym, często również pogłębionej refleksją terapeutyczną. Wokół kolejnego elementu tytułu — „szkolne” — oscylowały przede wszystkim wypowiedzi dydaktyków, zarówno te nie do przecenienia z punktu widzenia szkolnej praktyki, bo proponujące rozwiązania metodyczne, dotyczące konkretnych tekstów literackich, jak i te, mające ambicje stworzenia szkicu historii recepcji lektury obecnej lub już nieobecnej w obowiązującym kanonie szkolnym. Szczególnie pojemny okazał się ostatni człon hasła skłaniający badaczy do namysłu metodologicznego wspierającego interpretacje „tradycyjnych” i „ponowoczesnych” tekstów pisanych z myślą o młodych odbiorcach oraz do interdyscyplinarnej refleksji sytuującej czytanie na pograniczu epistemologii, ontologii i aksjologii.

Taka różnorodność ujęć wymusiła na redaktorkach tomu konieczność pewnych uproszczeń, szczególnie tych o charakterze kompozycyjnym, które, miejmy nadzieję, tylko pomogą czytelnikowi orientować się w dość obszernej publikacji. Tom otwiera część zatytułowana *Od przedszkolaka do czytelnika*, w której pomieszczono teksty dotyczące zagadnień związanych z istnieniem lub nieistnieniem kanonu literatury dla dzieci i młodzieży oraz z różnymi sposobami jego tworzenia. W drugiej części zatytułowanej *Szkoła czytania* znalazły się teksty o charakterze dydaktycznym, a więc takie, których autorzy dokonują ważnych ustaleń dotyczących kształcenia umiejętności interpretacji tekstów literackich, oraz artykuły zawierające konkretne propozycje lekcji literacko-kulturowych. Natomiast teksty wchodzące w skład trzeciej części, noszącej tytuł *(Nie) baśniowe światy*, interpretacyjnie i metodologicznie, ale przede wszystkim niezwykle interesująco eksplorują zarówno tradycyjne, jak i ponowoczesne baśnie. Teksty składające się na *Półkę z książkami* — kolejną część publikacji — zawierają propozycje nowych interpretacji tradycyjnych tekstów literackich dla dzieci oraz przekonują do włączenia do dziecięcych bibliotek tych księgarskich nowości, które w nietuzinkowy sposób podejmują tematy wcale nie literackie, lecz związane na przykład z edukacją prawną. W części zatytułowanej *(Nie) tylko słowo* znalazły swe miejsce artykuły podejmujące problematykę polisensoryczności książki dla dzieci, której, według idealistycznych założeń, ilustracyjne i foniczne aspekty powinny wraz z tekstem tworzyć interesującą oraz inspirującą całość.

Publikacja jest pokłosiem kolejnego spotkania badaczy literatury dla dzieci i młodzieży z ośrodków uniwersyteckich z całej Polski, jak również z zagranicy. Tytuły wcześniejszych katowickich tomów, powstałych jako rezultat przemyśleń i refleksji badaczy: *Dziecko — język — tekst*, *Nowe*

opisanie świata. Literatura i sztuka dla dzieci w kręgach oddziaływań czy Wyczytać świat. Międzykulturowość literatury dla dzieci i młodzieży, niezwykle precyzyjnie określiły obszar zainteresowań naukowych w odniesieniu do „literatury czwartej”, którego niekwestionowanym centrum jest odbiór tekstów. Być może wnikliwy ogląd tego zjawiska, nieograniczający się jedynie do literackiej przestrzeni czytania, ale otwierający się również na jego „rewers”, czyli pisanie czy opisywanie, w jakimś stopniu wpłynie na uchwycenie momentu przeradzania się, posłużmy się metaforą Paula de Mana, „czytu” w „pis”, a czytelnika w twórcę tekstów.

Mamy nadzieję, że katowicka publikacja będzie miała w tych ustaleniach swój skromny udział.

Redaktorki

Noty o Autorach

Zofia Adamczykowa, dr
emerytowany pracownik
Katedry Dydaktyki Języka i Literatury Polskiej
Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach

Alicja Baluch, prof. dr hab.
Katedra Literatury Polskiej XX wieku
Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

Marta Bolińska, dr hab.
Instytut Filologii Polskiej
Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

Oliwia Brzeźniak, mgr
Wydział Filologiczny
Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

Zofia Budrewicz, dr hab. prof. UP
Katedra Dydaktyki Literatury i Języka Polskiego
Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

Anna Czabanowska-Wróbel, prof. dr hab.
Ośrodek Badań Literatury Dziecięcej i Młodzieżowej
Katedra Historii Literatury Pozytywizmu i Młodej Polski
Wydział Polonistyki
Uniwersytet Jagielloński

Katarína Dudová, dr
Katedra slovenského jazyka
Filozofická fakulta
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

Iwona Gralewicz-Wolny, dr hab.

Instytut Nauk o Literaturze Polskiej im. Ireneusza Opackiego
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Beata Gromadzka, dr hab. prof. UAM

Zakład Dydaktyki Literatury i Języka Polskiego
Instytut Filologii Polskiej
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Katarzyna Grudzińska, dr

Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie
Zespół Szkół Zawodowych Huty im. Tadeusza Sendzimira w Krakowie

Krystyna Heska-Kwaśniewicz, prof. zw. dr hab.

Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Renáta Hlavatá, dr hab.

Katedra slovenského jazyka
Filozofická fakulta
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

Diana Jagodzińska, mgr

Katedra Dydaktyki Języka i Literatury Polskiej
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Jerzy Kaniewski, dr hab. prof. UAM

Zakład Dydaktyki Literatury i Języka Polskiego
Instytut Filologii Polskiej
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Katarzyna Kotaba, mgr

Katedra Literatury Polskiej XX wieku
Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

Grażyna Lewandowicz-Nosal, dr

Biblioteka Narodowa
Warszawa

Jolanta Ługowska, prof. dr hab.

Zakład Literatury Ludowej, Popularnej i Dziecięcej
Instytut Filologii Polskiej
Uniwersytet Wrocławski

Wanda Matras-Mastalerz, dr

Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

Dorota Michułka, dr hab.

Zakład Literatury Ludowej, Popularnej i Dziecięcej
Instytut Filologii Polskiej
Uniwersytet Wrocławski

Iwona Morawska, dr hab.

Zakład Edukacji Polonistycznej i Innowacji Dydaktycznych
Instytut Filologii Polskiej
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Beata Mytych-Forajter, dr hab.

Instytut Nauk o Literaturze Polskiej im. Ireneusza Opackiego
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Bernadeta Niesporek-Szamburska, prof. dr hab.

Katedra Dydaktyki Języka i Literatury Polskiej
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Anna Nosek, dr

Instytut Filologii Polskiej
Uniwersytet w Białymstoku

Ewa Ogłóza, dr hab.

Katedra Dydaktyki Języka i Literatury Polskiej
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Bożena Olszewska, dr hab. prof. UO

Instytut Polonistyki i Kulturoznawstwa
Uniwersytet Opolski

Olaf Pajączkowski, mgr

Instytut Polonistyki i Kulturoznawstwa
Uniwersytet Opolski

Małgorzata Pietrzak, dr hab.

Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych
Uniwersytet Warszawski

Anna Podemska-Kałuża, dr

Zakład Dydaktyki Literatury i Języka Polskiego
Instytut Filologii Polskiej
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Marta Rusek, dr

Katedra Polonistycznej Edukacji Nauczycielskiej
Uniwersytet Jagielloński

Lucyna Sadzikowska, dr

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Katarzyna Slany, dr

Instytut Pedagogiki Przedszkolnej i Szkolnej
Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

Agnieszka Sochal, dr

Centrum Kształcenia Nauczycieli Języków Obcych i Edukacji Europejskiej
Uniwersytet Warszawski

Paweł Sporek, dr

Katedra Dydaktyki Literatury i Języka Polskiego
Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

Alicja Ungeheuer-Gołąb, dr hab. prof. UR

Katedra Pedagogiki Przedszkolnej i Wczesnoszkolnej
Uniwersytet Rzeszowski

Lidia Urbańczyk, mgr

Instytut Polonistyki i Kulturoznawstwa
Uniwersytet Opolski

Ryszard Wąksmund, prof. dr hab.

Zakład Literatury Ludowej, Popularnej i Dziecięcej
Instytut Filologii Polskiej
Uniwersytet Wrocławski

Ilona Witkowska, mgr

Instytut Języka Polskiego
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Anita Wolanin, dr

Zespół Szkół w Bukowisku

Marta Woszczak, mgr

Ośrodek Badań Literatury Dziecięcej i Młodzieżowej
Uniwersytet Jagielloński

Małgorzata Wójcik-Dudek, dr

Katedra Dydaktyki Języka i Literatury Polskiej
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Krystyna Zabawa, dr hab.

Katedra Edukacji Artystycznej
Akademia Ignatianum w Krakowie

Aleksandra Zok-Smoła, mgr

Katedra Dydaktyki Języka i Literatury Polskiej
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Redaktorzy Małgorzata Poglódek, Lucyna Spyrka
Autor ilustracji oraz projektu okładki i stron działowych Aleksandra Gaździcka

Redaktor techniczny Barbara Arenhövel

Korektor Renata Śliż

Łamanie Edward Wilk

Copyright © 2015 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336

ISBN 978-83-8012-623-7

(wersja drukowana)

ISBN 978-83-8012-624-4

(wersja elektroniczna)

Wydawca

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice

www.wydawnictwo.us.edu.pl

e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 35,5. Ark. wyd. 40,0.
Papier offset. kl. III, 90 g Gena 50 zł (+ VAT)

Druk i oprawa
EXPOL, P. Rybiński, J. Dąbek, Spółka Jawna
ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek